

ACC. N.R. M. 8728 : 1-13

Landskap: Småland. Upptecknat av: Gustaf Carlsson,
Härad: Södra Tjust. Adress: Stormandebo, Ankarsrum.
Socken: Hallingeberg. Berättat av: *olika personer; se saml.!*
Uppteckningsår: 1942. Född år i

LUNDS UNIV.
FÖLKMINNES-
ARKIV

Uppteckningarna rör:		Sid.	
1) Luskung.		1.	
2) "Tosia Bonnadan".		2.	
3) Folksöndagen i Hultsfred.		4.	
4) Väderlekstecken etc.		6.	
5) Seder under friveckan.		8.	
6) Seder vid ystning.		10.	

L. W. F. 43
" 44

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R M 8728 /-

Landskap: Småland. Upptecknat av: Gustaf Carlsson,
Härad: Södra Tjust. Adress: Stormandebo, Ankarsrum.
Socken: Hallingeberg. Berättat av:
Uppteckningsår: 1942. Född år i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Sid.1.

Svar å frågelistan nr 43.

Ämne: Luskung.

Upptecknaren har inte funnit något belägg för att företeelsen luskung luskung förekommit i trakten. I ortens ordförande förekomma orden luskung och silverskred, men ingen synes kunna ge besked om hur företeelsen yppar sig, d.v.s. sett sådant med egna ögon.

Skriv endast på denna sida!

ACC. NR. M. 8728:2.

Landskap: Småland. Upptecknat av: Gustaf Carlsson,
Härad: Södra Tjust. Adress: Stormandebo, Ankarsrum.
Socken: Hallingeberg. Berättat av: _____
Uppteckningsår: 1942. Född år _____ i _____

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Sid. 2.

Svar å frågelistan nr 44.

Ämne: "Tosia Bonnadan".

Beträffande "Tosia Bonnadan" i Ronneby synes den ha varit en okänd företeelse i dessa orter (Ankarsrumstrakten i Södra Tjust). Ätminstone synes detta vara förhållande bland allmogen och de mindre bemedlade. Med hänsyn till det långa avståndet härifrån och till Ronneby skulle också blott välbeställt folk ha mäktat fara så långt för sitt nöjes skull. - Något besked om "Tosia Bonnadan" har upptecknaren således inte fått i denna trakt.

Vad det gäller brunnsort i denna trakt synes Södra Vi ha varit den mest frekventerade under årens lopp. Numera finns Källvik i Loftahammars socken och Mörtfors på gränsen mellan Misterhult och Hjortedes socknar, men i västliga delen av Södra Tjust samt i Sevede, Aspeland och Tunalands härader torde Södra Vi ha varit den mest besökta brunnsorten. Upptecknaren har i äldre personers samtal lagt märke till, att

Skriv endast på denna sida!

Forts.

ACC. N:R M. 8728:3.

Landskap: Småland. Upptecknat av: Gustaf Carlsson
Härad: Södra Tjust. Adress: Stormandebo, Ankarsrum.
Socken: Hallingeberg. Berättat av:
1942. Född år ..... i.....
Uppteckningsår: .....

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Sid. 3.

Forts. om Brunnsort.

begreppet "drecke brunn" förekommit även bland den fattigare allmo-
gen för c:a 50 år tillbaka. Att "drecke brunn" ordinerades väl i förs-
ta hand till personer som ledo av allmän klenhet, men efterhand
kombinerades brunnsdrickningen med bad.

I bygden finns ett gammalt ordspråk som skämtsamt brukat till-
lämpas på flickor under ev. klenhetsperiod, att " de skulle fara åt
Södra Vi och drecke brunn för sine sne sko".

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. M. 8728:4.

Landskap: Småland. Upptecknat av: Gustaf Carlsson,
Härad: Södra Tjust. Adress: Stormandebo, Ankarsrum.
Socken: Hallingeberg. Berättat av: _____
1942.
Uppteckningsår: _____ Född år _____ i _____

Uppteckningens ämne: Folksöndagen i Hultsfred.

Under samtal med äldre personer varvid utfrågningar gjorts ang. "Tosia Bonnadan" har i stället framkommit, att för Tjustbygden och väster därom liggande häradar var för längre tillbaka "Folksöndagen" i Hultsfred något av dyl. festdag. Hultsfred var förr mötesplats för Kalmar regemente och under den tid övningarna eller "mötet" pågick var det vanligt att vänner och släktingar samt bekanta till knektar och menige föro till "slätten" på besök. På 1870-talet var övnings-tiden 17 dygn! (andra säga 3 veckor) och innan järnväg kom till for man landsvägen. Vid inryckningen tog man hästskjuts till angivet upp-samlingsställe (eller gick till fots) men matsäck skulle medföras i en kista eller dyl. varför ett par ynglingar oftast slog sig samman om en skjuts. För Ankarsrumstraktens rekryter var samlingsplatsen Grönhult i Blackstad socken. Där lastades matkistorna på trossvagnar-na, och pojkarna fingo marschera landsvägen mot Hultsfred. Uppehåll

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Sid.4.

Förts.

ACC. N:R. M. 8728:5.

Landskap: Småland. Upptecknat av: Gustaf Carlsson,
 Härad: Södra Tjust. Adress: Stormandebo, Ankarsrum.
 Socken: Hallingeberg. Berättat av:
 1942. Född år i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Sid. 5.

Forts. om "Folksöndag".

gjordes vid bestämda gästgivargårdar.

Andra söndagen rekryterna varit inkallade till mötet försig-
 gick den s.k. folksöndagen. För det officiella programmet svarade
 militären i form av musik, övningar och uppvisningar. Men gästerna
 voro välrustade med matsäck och - brännvin. Söndagen blev en festdag.
 Det äts och dracks. Efter uppvisningen voro de flesta rekryterna
 fria för att umgås med besökarna. Efterhand blev glädjen väl stormig
 och slagsmål mellan olika socknar eller härader hörde till ordningen.
 Ortsborna voro heller inte alltid vidare trakterade av vare sig "mötet"
 eller "folksöndagen" och uppträdde även de bryskt. Karaktäristiskt
 är också, att bönderna i och omkring Hultsfred vid tillfälle lär ha
 erbjudit sig att göra rätt stora uppoffringar i form av körslor vid
 ev. avflyttning samt erläggandet av pengar, bara mötesplatsen för-
 lades å annan ort än Hultsfred.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. M. 8728:6.

Landskap: Småland. Upptecknat av: Gustaf Carlsson,
Härad: Södra Tjust. Adress: Stormandebo, Ankarsrum.
Socken: Hallingeberg. Berättat av:
Uppteckningsår: 1942. Född år ..... i .....

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Sid. 6.

Uppteckningarna rör: Väderlekstecken i folktron.

Beträffande månens ställning anses den ha samhörighet med väderleken. Inträffar omkast i vädret några dagar före ny- eller fullmåne eller likaledes någon dag efter sedan månen passerat ovannämnda stadier, påstås det, att detta väder kommer att bli meda varaktigt, än det väderleksomkast som exempelvis inträder just när månen är "ny" eller "full".

Tidigare har relaterats en del iakttagelser beträffande nyårsnyet. Sådant vädret är under nyårsnyets fyraveckorsperiod, sådant kommer det att bli i minst ytterligare tvenne månskiften. Är dessutom nyårsnyet mycket nordställt, d.v.s. om månen går upp långt åt norr, skall detta tyda på kall vinter och en sen vår. Är "nyet" vasst och mycket uppstående tyder det på köld under fyraveckorsperioden, är det däremot mera liggande blir det mildt väder.

På hösten benämnes ett "ny" för "buskny". Det menades att månen

Skriv endast på denna sida!

Forts.

ACC. NR. M. 8728:7

Landskap: Småland. Upptecknat av: Gustaf Carlsson,
Härad: Södra Tjust. Adress: Stormandebo, Ankarsrum.
Socken: Hallingeberg. Berättat av: _____
1942. Född år _____ i _____
Uppteckningsår: _____

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Sid. 7.

Forts. om Väderlekstecken i folktron.

under detta månskitte gick så lågt, höll sig blott över buskarna, så att den av denna anledning gav föga ljus. Därför skulle man vänta med att tända milor tills "busknyt" var över, ty detta gav så litet ljus. "Månlyktan" kunde ju annars vara kolaren till god hjälp i hans arbete under nätterna.

Det är även ett gammalt talesätt, att lika länge som nyårsnyet dröjer på det nya året, lika länge blir varrågen liggande i jorden innan den kommer upp om våren. Kommer nyårsnyet sent i jan. dröjer alltså värmen innan den kommer om våren, är folktron.

Fredagsväder är söndagsväder, är också ett talesätt.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. M 8728:8.

Landskap: Småland. Upptecknat av: Gustaf Carlsson,
 Härad: Södra Tjust. Adress: Stormandebo, Ankarsrum.
 Socken: Hallingeberg. Berättat av:
 1942. Född år ..... i.....
 Uppteckningsår: Född år ..... i.....

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Sid.8.

Seder under friveckan.

Den 24 oktober var ett datum tjänaren såg fram emot med längtan och åtrå, ty då började friveckan. Efter ett helt långt års trälarbete och bundenhet var man fri en hel vecka innan en ny plats tillträdde - eller där förhållandet var gott, man återvände till sin gamla tjänst. När friveckan var inne gick drängen eller pigan till sitt föräldrahem, eller om de inte hade sådant till släktingar. Matmodern gav då tjänaren en kaka bröd (grovt) med sig hem, likaledes en ost. Detta skulle vara som kost under den lediga veckan i hemmet. Somliga matmodrar voro dock snåla, men för sitt anseende skull gav dock de flesta sin tjänaren friveckoost. En del matmodrar sparade den även till jul om nu tjänaren stannade kvar också ett påföljande år i sin gamla tjänst.

Under friveckan var det så sed att "semesterfiraren" skulle gå och hälsa på vänner och släktingar. "Inns det något sparat av

Skriv endast på denna sida!

Forts.

ACC. NR. M 8728:9.

Landskap: Småland. Upptecknat av: Gustaf Carlsson
 Härad: Södra Tjust. Adress: Stormandebo, Ankarstrum.
 Socken: Hallingeberg. Berättat av: _____
           1942. Född år _____ i _____
 Uppteckningsår: _____

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Sid.9.

Forts. om "Seder under friveckan".

lönen passade man även på att fara till staden eller ev. någon marknad för att köpa något i klädesväg. Samt för att roa sig. "friveckolördagens kväll var det även brukligt med dans eller "sväng" , som det nämndes i trakten. För den kvinnliga tjänaren gällde det dessutom att se om och laga kläderna, ty sådant hade kanske inte alltid hunnits med särskilt under den bråda sommaren och hösten.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

M. 8723:10.

Landskap: Småland. Upptecknat av: Gustaf Carlsson,
 Härad: Södra Tjust. Adress: Stormandebo, Ankarsrum.
 Socken: Hallingeberg. Berättat av: Anna Larsson,
 1942.
 Uppteckningsår: Född år 1865 i Hallingebergs s:n.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Sid.10.

Seder vid ystning.

Det har förr varit vanligt att man anordnat ystgillen (i trakten kallat ostgängen) gårdarna emellan. Dessa gången torde ha tillkommit på så vis, att då gårdarna var små, var det svårt att få ihop ostmjölk så det lönade sig att ysta, utan då "lånade" eller bytte man av varandra. På utsatt dag kom så hustrurna tillsammans med var sin mjölkkruka, varvid värdinnan skulle tarktera med kaffe och vetebröd. Längre tillbaka fick förplägnaden utgöras av ost och bröd eller i bästa fall smörgås och ost. Att få komma tillsammans och utbyta tankar och nyheter var ju ett avbrott i vardagsmödan och lika betydelsefull som förplägnaden.

Sedan vidtog ystningen (ostningen). Mjölken värmdes på spishäl-
 len (järnspis fanns sällan förr) i kopparkittlar. Då mjölken fått
 lämplig temperatur drogs kärlet från elden och löpe rördes i mjölken.
 Sedan fick mjölken stå och "löpna", "plocka" sig. Därefter samlades

Skriv endast på denna sida!

Forts.

ACC. N:R M 8728://

Landskap: Småland. Upptecknat av: Gustaf Carlsson,
Härad: Södra Tjust. Adress: Stormandebo, Ankarsrum.
Socken: Hallingeberg. Berättat av: Anna Larsson,
1942. Född år 1865 Hallingebergs s:n.
Uppteckningsår: i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Sid.11.

Forts. om "Seder vid ystning".

"plockan" upp i durschslag eller lämpligt föremål och lades ned i ostkorgen samt kramades omsorgsfullt i den med handduk beklädda korgen. När osten var färdigformad måste den stå i korgen en tid och torka.

Löpet som användes färdigställdes i hemmen. Detta tillgick så, att en kalv slaktades och den s.k. löpmagen tillvaratogs. Kalven borde inte ha fått annan föda än söt mjölk. Löpmagen tömdes på sitt innehåll och detta rengjordes varefter det blandades med söt mjölk, grädde, ägg och kryddor såsom peppar, pomranskal, ingefära, nejlikor samt brännvin eller konjak. Alltsammans omrördes (mestadels i en träho) och den tömda och rengjorda löpmagen nedlades även i löpmassan. Innehållet fick sedan "stå till sig". Efter några månader kunde löpet läggas ned i löpmagen eller "skinnet". Innehållet antog då fast konsistens och kunde gömmas. Vid användning skars det upp i skivor av löpet, som sedan "blöttes upp" och tömdes i ostmjölken.

Forts.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. M. 8728:12.

Landskap: Småland. Upptecknat av: Gustaf Carlsson,
Härad: Södra Tjust. Adress: Stormandebo, Ankarsrum.
Socken: Hallingeberg. Berättat av: Anna Larsson,
1942. 1865 Hallingebergs s:n.
Uppteckningsår: Född år i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Sid.12.

Forts. om "Seder vid ystning",

S.k. ostgängen (ej blott bytesgängen) förekommo även traditionsenligt i Ankarsrumstrakten. I Stormandebo rote, Hallingebergs socken, var det t.ex. vanligt att bondhustrurna varje eftersommar gingo med ostmjölk till den gård, som var i tur att upplåta sin bostad för årets husförhör. Moran i gården fick av ~~den~~ ditburna mjölken osta en husförhörsost. Denna ost skulle användas till traktering åt tjänstefolk, torpare och backstugusittare. Dessa fingo nämligen inget med av husförhörskalaset, utan fingo nöja sig med ost och bröd samt dricka.

Under 1860-talet var det även tradition att "nådig frun" på Ankarsrums Säteri gjorde ostgånge. Alla underlydande brukare, som hade kor, skulle på en utsatt dag gå till herrgården med ostmjölk. Hustrur, som ägde två kor eller fler måste gå till den rika frun med mjölk, fast denne ägde många stora gårdar och kor i hundratal. Som förplägnad gavs en vetekringla samt en fjärdedelsbit av en pannkaka.

Skriv endast på denna sida!

Forts.

ACC. N:R. M. 8728:13.

Landskap: Småland. Upptecknat av: Gustaf Carlsson
Härad: Södra Tjust. Adress: Stormandebo, Ankarsrum.
Socken: Hallingeberg. Berättat av: Anna Larsson,
Uppteckningsår: 1942. Född år 1865 i Hallingebergs s:n.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Sid. 13

Forts. om Seder vid ystning.

Utom dessa relaterade ostgängen var det vanligt att hantverkare såsom skräddare och skom^{ka}are, vilka anlätades att gå i gårdarna och arbeta, skänktes mjölk varje höst. Detsamma var förhållandet med s.k. inners- eller undantagsfolk samt andra backstugusittare och mindre bemedlade. En gång varje höst gjorde alla dessa s.k. tiggareostgängen för att även de skulle få ett litet ostförråd till jul.

På så vis skänktes en icke föraktlig mjölmängd bort varje höst av lantbrukarna.

Skriv endast på denna sida!